

Aan de slag

met

WijkWelvaartsWerk

Een handige
gids over
Community
Wealth
Building

Aan de slag

met

WijkWelvaartsWerk

Deze toolkit is een uitgave van De 99 van Amsterdam, geschreven samen met Stichting Commons Network. De 99 van Amsterdam is een initiatief van het Fearless City Amsterdam-programma van de gemeente Amsterdam. De gids komt voort uit het project dat in 2020 en 2021 is uitgevoerd onder de vlag van Fearless City Amsterdam door Thomas de Groot en Najah Aouaki in de wijken Venserpolder, Wildemanbuurt en de Banne.

Werken aan meer welvaart in de wijk: WijkWelvaartsWerk!

WijkWelvaartsWerk is de Nederlandse vertaling van het begrip *Community Wealth Building*. WWW, of dus CWB. Dat is een strategie die uit Amerika en Engeland is komen overwaaien om lokale gemeenschappen te versterken en de lokale economie te democratiseren tegelijk. Deze strategie wordt internationaal gebruikt in krimpregio's en stedelijke wijken. In deze gids focussen we ons op de wijk. Maar waarom is dat nodig en hoe moet het dan precies? In deze gids nemen we je bij de hand, zodat je in no time zelf aan de slag kan. Of je nou een actieve bewoner of betrokken ambtenaar bent of bij een welzijnsorganisatie of sociale onderneming werkt: we hopen je met deze gids concrete handvatten te bieden.

Versterk lokale gemeenschappen

Elke buurt zit vol met bevlogen en bezorgde mensen die samen een sociaal netwerk vormen waarop de hele buurt kan bouwen. In sommige wijken is dit sociale netwerk krachtig en in andere wijken iets minder. Maar elke buurt kan wel wat versterking gebruiken. Levendige buurtcollectieven hebben meer vrijwilligers nodig, meer ruimte om hun ding te doen, meer vrijheid om hun activiteiten uit te breiden en meer kennis om als gemeenschap op te bloeien.

WijkWelvaartsWerk ziet buurtcollectieven als ruggengraat van de wijk. In al het werk dat groepen actieve bewoners samen doen zit sociale en economische waarde. In het verenigingsleven bloeien wij op als mens en dat is niet alleen gezellig maar ook heel gezond. WijkWelvaartsWerk probeert die collectieve sector zo sterk te maken dat ze ook een rol van betekenis kan spelen ten opzichte van de markteconomie.

Democratiseer de lokale economie

Veel mensen werken te hard en verdienen te weinig. Als je gestresst bent, heb je minder zin en tijd om voor je burens te zorgen of om mee te doen aan activiteiten in het buurthuis. Want ja: we moeten geld verdienen om te overleven. De economie, dat lijkt iets wat buiten jouw bereik ligt. Toch hebben wij op tal van manieren invloed op die economie.

Met WijkWelvaartsWerk help je elkaar om weer grip op dat economische systeem te krijgen. Elke buurt kan hier wel een beetje hulp bij gebruiken. Hulp om betere banen te organiseren voor mensen in de buurt, een beter en kleinschaliger winkelaanbod in de straat en meer kansen voor lokale ondernemers bijvoorbeeld.

Elke buurt zit vol met bevlogen en bezorgde mensen die samen een sociaal netwerk vormen waarop de hele buurt kan bouwen.

Aan de slag

met

WijkWelvaartsWerk

In een paar stappen kun jij een WWW-traject starten. Hierna zetten wij die stappen op een rij. Tussen de regels door vind je in de kadertjes tips en lessen die we tijdens de WijkWelvaartsWerk-pilots in Amsterdam hebben geleerd en praktijk-verhalen van plekken elders op de wereld.

STAP 1

WijkWelvaartsWerk doet de wijk zelf

Vertrouwen en samenwerking zijn essentieel. Klinkt logisch, toch gaat het hier vaak mis. In een samenspel tussen verschillende organisaties moet er een gedeelde basis van respect en vertrouwen zijn. Alle betrokkenen in het proces moeten draagvlak hebben in de wijk. Ook dit klinkt vanzelfsprekend, maar vaak beslissen professionals van buiten mee over de levens van de mensen in de wijk. Daarom is het ook zo belangrijk dat het WijkWelvaartsWerk wordt gedaan door mensen met binding met de wijk. Dit geldt zowel voor de actieve groepen, die namens de wijk moeten kunnen spreken, als de ambtenaren, die het vertrouwen van de wijk moeten hebben.

#FunFact

Dit zijn de groepen waar wij mee hebben gewerkt: Bernadetta Zorg, Bloei & Groei, Buurtsalon Zuidoost, Going Social, Stichting SES, Verdedig Noord, Stichting Studiezalen.

#GeleerdeLes

Sommige bewoners hebben wel breed draagvlak in de buurt, maar het kost veel tijd en energie om tot een goede samenwerking met de gemeente te komen. Zet daarom geld opzij zodat deelnemers ook vergoed

kunnen worden voor hun inspanningen. Hierdoor krijg je vanaf het begin een gevoel van mede-eigenaarschap en het is ook gewoon het juiste om te doen.

#Tip

Organiseer met de start-coalitie eerst een assemblee voor de hele buurt, zodat het gesprek op gang komt. Zo trek je het plan meteen breder en vergroot je de reikwijdte.

Na stap 1 heb je een team van wijkambtenaren en actieve bewoners die de kracht van de gemeente en de beweging kunnen combineren om WijkWelvaartsWerk een succes te laten zijn.

STAP 2

Omschrijf met elkaar het echte probleem

Zowel bewoners als ambtenaren hebben weinig tijd voor een fundamentele discussie over de uitdagingen in de wijk en wat nou het echte probleem is. Terwijl dit gesprek heel goed kan werken om een kanteling teweeg te brengen. Een probleemanalyse maak je niet in een middagje: dit kan soms wel een paar maanden duren. Organiseer dus assemblees (gesprekken met de hele buurt), en doe dit samen.

#ProTip

Organiseer een studie- of stagetrject met studenten uit de buurt, zij kennen de weg en weten bovendien alles van onderzoek doen. En zo bouw je meteen een schare ambassadeurs op.

Deel twee van deze stap is het in kaart brengen van de wijk en haar problemen, want kennis is macht. Trek hierin ook weer samen op. Maak een letterlijke kaart van de buurt en vertel daarop het echte verhaal. Welke grote bedrijven zitten er in de buurt die hun personeel heel weinig betalen, hun inkoop van ver weg halen en voor vervuiling zorgen? Wat voor partijen hebben veel vastgoed in handen, en wat doen ze ermee? Hoeveel zzp'ers kent de buurt, en hoeveel kunstenaars? Waar zou de buurt goed in moeten zijn, en wat lekt er aan waarde weg uit de buurt?

Na stap 2 heb je meerdere vliegen in één klap geslagen: je hebt kennis vergaard en je hebt een nieuw verhaal verteld over de buurt, juist door zelf een nieuwe probleem-analyse te maken.

#InDePraktijk

In North Ayrshire, de eerste Schotse stad die aan de slag ging met Community Wealth Building, begonnen ze met een mapping (die ze *inclusive growth diagnostic* noemden) waaruit duidelijk werd hoe groot de problemen zijn en waar de kansen liggen voor transformatie.

SOCIAAL WEEFSEL VAN NOORD VERDEDIG NOORD

BEWONERSGROEPEN

- 1 VERDEDIG NOORD
- 2 BEWONERSCOMMISSIE VOORSTEVEN
- 3 NOORDAS
- 4 BUURTAMBADEURS ROCHDALE
- 5 STICHTING ARRAHMA
- 6 BEWONERSPLATFORM VOGELBUURT/IJPLEIN + STICHTING REDAMSTERDAMNOORD
- 7 ACTIEGROEP ELZO AMSTERDAM-NOORD

INFORMELE ZORGDRAGERS

- 8 SHERIDA DE MEZA/ SHARE
- 9 ESMERALDA/ FLORAKOKJES
- 10 PATRICK & JOHN/ FLORA4LIFE
- 11 RITA GEMERTS/ RAY-ACTION
- 12 LINDA/GEZELLIG OP STAP MET LINDA
- 13 RISMA, SHERIDA & EDNA/ MOEDERS VAN NOORD
- 14 IMAN/DE HELPENDE HAND
- 15 SONJA/SONJA KOOKT
- 16 ARRA & SHIRIN/ PANCRATION

FORMELE WIKPARTNERS/ LOCATIES

- 17 HUIS VAN DE WIJK/ DE BANNE
- 18 HUIS VAN DE WIJK/ DE EVENAAR
- 19 HUIS VAN DE WIJK/ DE MEEUW
- 20 HUIS VAN DE WIJK/ WATERLANDPLEIN
- 21 A-LAB
- 22 IWOON
- 23 BUURTHUIS VAN DER PEK
- 24 TOLHUISTUIN

ONDERNEMERS

- 25 MOK AMSTERDAM
- 26 SNACKBAR 'T PUNTJE
- 27 COLOURED GOODIES
- 28 HEBBEN EN HOUWEN
- 29 BOKA'S
- 30 IJSKOUD DE BESTE
- 31 ZUCHINNI AMSTERDAM
- 32 BOEKHANDEL VAN NOORD
- 33 BOEKHANDEL OVER HET WATER
- 34 ROBIN KAPITEIN

ILLUSTRATIE: RAFAELLA WANG PRODUCTIES

#Tip

Richt een financiële WWW-coalitie op, zoals de Living Cities-coalitie in Cleveland, VS: een cirkel van een handjevol grote organisaties, denk aan het ziekenhuis in de buurt of een school of een corporatie die vanaf het begin, de probleefase dus, willen meedenken. Deze financiële cirkel kan de vervolgplannen meefinancieren door zelf kapitaalstromen te vervleggen.

#ProTip

Hoe ziet een WWW-map eruit? Naast de hier genoemde kapitaalstromen bevat zo'n kaart ook het informele zorgnetwerk, waar buurtkamers zitten, waar mensen elkaar nog met naam en toenaam groeten,

en waar in de toekomst de coöperatieve buurtsuper moet komen! Past het allemaal niet op een kaart? Logisch. Ontwerp meerdere overlays of lagen van dezelfde kaart, eentje voor elke categorie.

STAP 3

Leer met elkaar van de toekomst

Stap 3 draait om leren van elkaar en samen van de toekomst. In deze stap ontwikkel je samen een inspiratieprogramma met ideeën voor de toekomst. Gedurende een aantal avondvullende sessies teken je dromen en plannen uit, op basis van het nieuwe verhaal dat je met elkaar hebt gemaakt van de buurt. Misschien is er wel een groep die een buurtcoöp voor groenonderhoud wil starten, of een voedseltuin, of een tof plan voor elektrische deelmobiliteit.

Nieuwe ideeën komen vaak in je op als je over nieuwe concepten hoort. Daarom gaat zo'n toekomstverkenning gepaard met workshops over bijvoorbeeld wooncoöperatieven, commons, donuteconomie, en biodiversiteit (zie begrippenlijst helemaal achterin). Het programma maak je samen, op basis van de intrinsieke motivatie van de buurt.

#ProTip

Werk in deze stap bijvoorbeeld ook eens met een businesscoach, die normaal gesproken met startups werkt. Vaak zijn mensen het verleerd om te dromen, en om ondernemend te zijn, is dromen heel belangrijk.

In Osdorp bedachten de gemeente en de dragende krachten uit de buurt samen een plan voor een groencoöp en een uitzendbureau. In Noord willen ze aan de slag met een wooncoöperatie.

Na stap 3 heb je in ieder geval weer een heleboel om toe te voegen aan je mapping, en zijn alle betrokkenen geïnspireerd geraakt door alle nieuwe ideeën en plannen.

STAP 4

Bouw aan de ankers van de wijk economie

In een democratische en solidaire wijk economie heb je vliegwheels nodig die met centrifugale kracht de hele wijk welvarender en weldadiger maken. In het Engels spreekt men dan van *anchor institutions*, wij noemen het ankerorganisaties. Het zijn meestal grotere instituties die in de stad verankerd zijn, denk aan universiteiten, woningcorporaties, ziekenhuizen, een voetbalstadion en de gemeente zelf. Zij zetten vaak veel geld om en kunnen een veel groter deel daarvan besteden bij lokale ondernemers en coöperatieven.

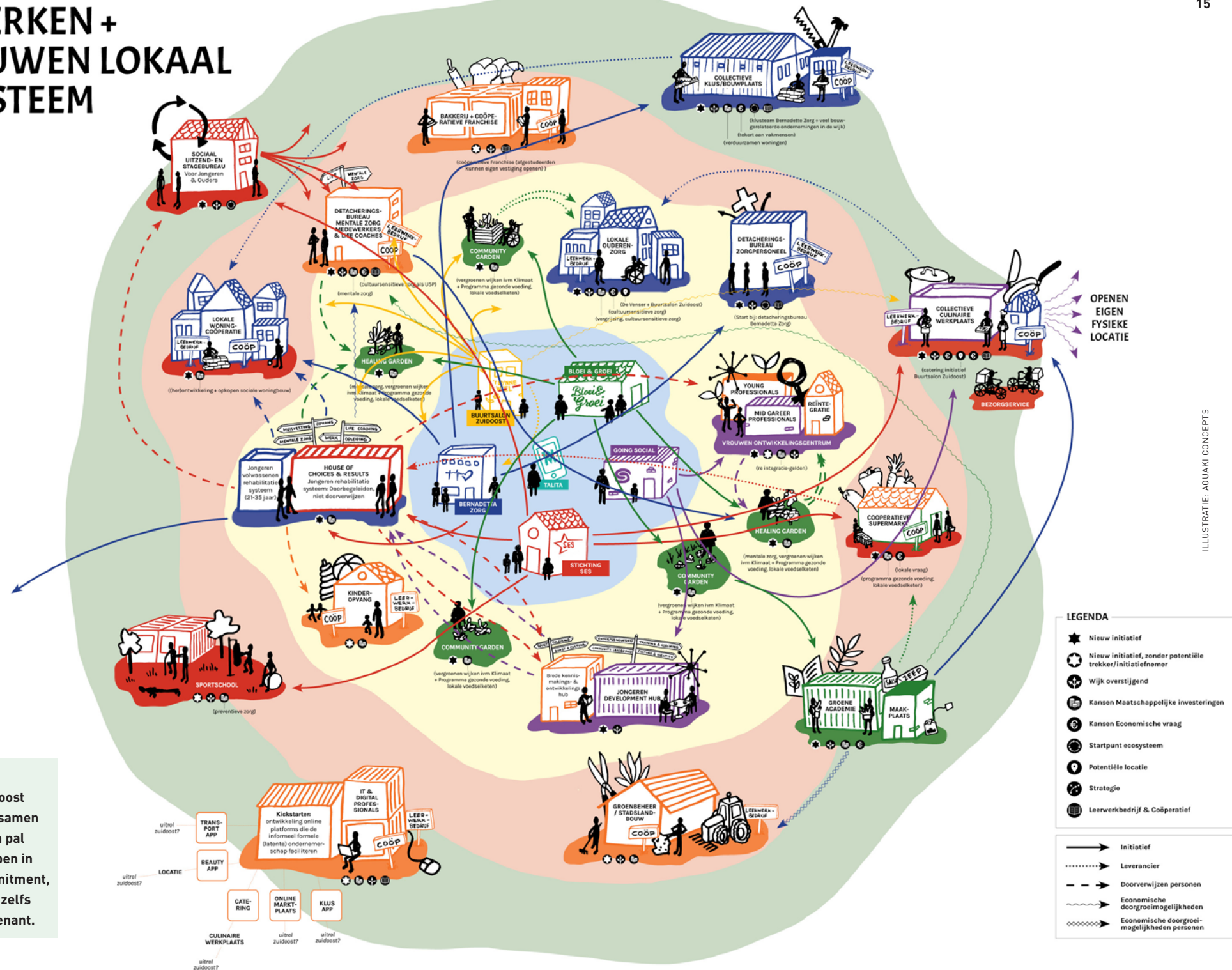
#InDePraktijk

In de stad Chicago in de VS zijn ze in de zomer van 2021 begonnen met WijkWelvaartsWerk, om de stadseconomie socialer, duurzamer en rechtvaardiger te maken, en om generationele vermogensverschillen tussen verschillende klassen en verschillende etnische groepen te overbruggen.

#InDePraktijk

In Preston, in het Verenigd Koninkrijk, werden 12 organisaties aangewezen als 'anker', waaronder het ziekenhuis, het politiebureau, de universiteit en het gemeentehuis zelf. Samen gaven zij bijna 1,5 miljard euro per jaar uit aan inkoop en externe inhuur die ook in de buurt kon worden besteed.

Ankers zorgen voor lokale veerkracht en bedrijvigheid, door mensen aan het werk te zetten, door waarde toe te voegen aan de gemeenschap, door een plek te zijn waar geleerd en gezorgd wordt. Alleen als de gemeentelijke overheid deze ankerorganisaties actief daartoe aanzet, zijn zij geneigd om hun inkoop en lokale betrokkenheid anders te benaderen. Aan de andere kant moet de gemeente ook steun verlenen aan de buurtorganisaties die potentieel aan deze ankers kunnen leveren.

#FunFact

In Amsterdam Zuidoost ging het stadsdeel samen met het Masterplan pal staan voor de groepen in de buurt, met commitment, geld, know-how en zelfs een getekend convenant.

STAP 5

Veranker het WijkWelvaartsWerk in de toekomst

Niemand zit te wachten op nog een pilot en nog een proef en andere tijdelijkheden. De opbrengsten van voorgaande stappen moeten dus vanaf het begin al verankerd worden voor de toekomst. Dit kan je op allerlei manieren doen. Ten eerste moet de gemeente zich inzetten voor een stabiele plek in de wijk waar mensen kunnen samenwerken aan de wijk economie. Vastgoed en vierkante meters zijn schaars, maar dit is essentieel. Dus geen tijdelijk leegstaand winkelpand, maar een vaste stek.

#Tip

Leren van elkaar is de rode draad in dit hele programma. Investeer dus in een nieuwe coöperatieven-incubator of doe mee aan een bestaande incubator, waar mensen uit de buurt en van de gemeente

samen kunnen leren. Coöponderner word je niet zomaar, in het bestuur van een vereniging zitten is niet zo makkelijk, en bouwen aan je gemeenschap is een echte skill.

Ten tweede moet het bewonerscollectief een duurzame organisatie worden, als ze dat nog niet zijn. Met een meerjarenbegroting, structurele financiering en een goede democratische bestuursstructuur waarin de buurtbewoners een democratische rol spelen, bijvoorbeeld via een wijkraad die de wijkcoöperatie bestuurt. Dit kan het bewonerscollectief waarschijnlijk niet alleen. Vraag de gemeente om hulp, al is het maar om te bemiddelen bij fondsen of expertorganisaties die advies kunnen geven.

#InDePraktijk

Om duurzame en meerjarige plannen te maken heb je alternatieve financiering nodig. In het Verenigd Koninkrijk hebben ze sinds kort de *Community Savings Bank Association*, een netwerk van nieuwe, lokale en coöperatieve gemeenschapsbanken. Deze kleinschalige banken bewaren het geld van de gemeenschap zonder winstoogmerk, puur om weer terug te investeren in diezelfde gemeenschap.

Ten derde zou het WijkWelvaartsWerk binnen de gemeente geen vergankelijk project moeten zijn. De gemeente zou moeten kijken naar een speciaal team van ambtenaren dat hier jaren de tijd voor krijgt, van elkaar kan leren, en kan optrekken met andere gemeenten in binnen- en buitenland om het WWW-traject zo een lerend proces te laten zijn.

#InDePraktijk

In Amsterdam maken we het WijkWelvaartsWerk onderdeel van de Masterplannen: grootschalige, meerjarige en domeinoverstijgende plannen onder verantwoordelijkheid van de burgemees-

ter, gericht op kwetsbare stadsdelen zoals Zuidoost en Nieuw-West. Zo krijgt het WijkWelvaartsWerk de bestuurlijke en financiële duurzaamheid en slagkracht die het verdient.

#ProTip

De Uitwissel-FTE. Elk bewonerscollectief moet een gedetacheerde ambtenaar in dienst hebben, en elk ambtenarenteam moet een

gedetacheerde buurtactivist in dienst hebben. Dit maakt beide teams oneindig veel beter en gezaghebbender.

In al het werk dat groepen actieve bewoners samen doen zit sociale en economische waarde

Begrippenlijst

Hieronder leggen we in alfabetische volgorde uit wat wij bedoelen met een aantal termen.

Ankerorganisatie

Dit kan een school zijn, of een postkantoor, of een andere grote maatschappelijke organisatie in de buurt die bereid is om de lokale economie te kantelen. Door bijvoorbeeld alleen nog maar lokaal mensen in te huren of lokaal in te kopen, door mee te doen aan bewustwordingscampagnes, door ruimte te bieden aan leertrajecten, of door financiering aan te trekken.

Assemblee

Een bewonersbijeenkomst waarbij het gesprek wordt gevoerd door de aanwezigen, dus niet door sprekers op een podium, maar echt horizontaal, in een cirkel. Assemblees worden goed gefaciliteerd zodat niet alleen de hardste schreeuwers aan het woord komen, maar iedereen die iets wil bijdragen. Tijdens een assemblee worden bewoners aangemoedigd om het juist wel over de problemen te hebben, en over de oorzaken.

Commons

Een commons is een sociaal systeem van een duidelijk afgebakende gemeenschap die met behulp van heldere regels en protocollen een gedeelde hulpbron beheert. Denk bijvoorbeeld aan een meer of een windmolen of een buurttuin, maar ook kennis kan zo'n gedeelde hulpbron

zijn, denk aan Wikipedia. Commons is een organisatiemodel, maar het is ook een moraal: wat behoort toe aan de gemeenschap, en wat moet door de markt of de overheid worden georganiseerd?

Community Wealth Building

Een van oorsprong Amerikaanse aanpak die meestal bottom-up in samenwerking met de regio of de gemeente ontstaat. Doel is de lokale economie te democratiseren en lokale gemeenschappen te versterken door coöperatieven en andere sociale bedrijven een grotere rol te geven en door grote organisaties in de stad of de wijk te gebruiken als 'ankers' voor grote sociale en economische transformaties. Wordt nu ook veel gebruikt in Groot-Brittannië. Internationaal wordt *Community Wealth Building* veel gebruikt in steden en regio's waar de bedrijvigheid is weggetrokken. In stadjes waar vroeger een levendige industrie was, is nu soms veel werkloosheid, somberheid en boosheid. Dit soort plekken waren de afgelopen jaren ook vaak in het nieuws als er Brexit-stemmers of Trump-aanhangers moesten worden geportretteerd.

Coöperatieven versus Coöperaties

Een coöperatie is een oude Nederlandse rechtsvorm voor een commercieel bedrijf

dat een ledenstructuur heeft. Soms zijn bedrijven binnen die coöperatie de leden. Dan organiseert het collectief zich rondom kapitaal in plaats van arbeid.

PricewaterhouseCoopers is bijvoorbeeld een coöperatie, en FrieslandCampina. Een coöperatief is de term die wij gebruiken om duidelijk te maken dat het hier gaat om bedrijven met een ledenstructuur waarin de werknemers van het bedrijf de eigenaar zijn. In het Engels noem je dit een *worker-owned cooperative*.

Democratisering van de economie

Het terugclaimen van de economie voor de gemeenschap. Door een einde te maken aan extractieve modellen (zoals vervuilende industrie of wegwerp-banen), door mensen eigenaar te laten zijn van ondernemingen (zoals in coöperatieven), door mensen de tijd en de ruimte te geven om deelnemer te zijn in allerlei verenigingen in de wijk en door grote kapitaalstromen uit de wijk om te leggen naar terug in de wijk.

Donuteconomie

Dit is een term die Oxford-econoom Kate Raworth heeft bedacht om het nieuwe economisch denken te omschrijven. Hiermee geeft zij vorm aan een overkoepelende theorie met daarin vele andere nieuw-economische begrippen zoals circulariteit, welzijnseconomie, en de peer-2-peer-economie. De donut geeft de bandbreedte aan waarbinnen we moeten blijven om de planeet te beschermen en

waarbinnen we een voorzienende economie kunnen bouwen die voor iedereen werkt.

Kapitaalstromen

Als een grote vastgoedondernemer veel panden in de buurt heeft, dan stroomt het kapitaal naar hem toe, door alle huur die wij betalen, door de meerwaarde die hij verdient door panden door te verkopen en door de belastingvoordelen die op hypotheek zit. Een ander voorbeeld is de maaltijdbezorging van Deliveroo of Uber, die waarde afromen van de lokale ondernemers.

Waarde

We spreken over waarde in plaats van winst. Waarde kan dus ook in menskracht zitten in plaats van in euro's. Waarde is ook dat je elkaar groet op straat, of dat de buurt veel groen heeft waar je in kunt spelen. Waarde is dat je niet helemaal uitgeput wordt op je werk maar wordt gestimuleerd, dat je er creatief van wordt en dat je de kans krijgt om te blijven groeien en leren. Waarde is ook wat er 'weglekt' uit een buurt en een gemeenschap als je niet oppast. Dan worden mensen eenzamer, wordt luchtkwaliteit slechter, worden huizen verwaarloosd, en verliest een buurt haar kracht.

WijkWelvaartsWerk

De Nederlandse vertaling van de term Community Wealth Building.

Een uitgave van De 99 van Amsterdam en Stichting
Commons Network
de99vanamsterdam.nl
commonsnetwork.org
vormgeving: Vorm de Stad